

Research & Monitoring Centre
for Coastal & Maritime Tourism
in the Eastern Mediterranean

Κέντρο Έρευνας & Παρακολούθησης για τον Παράκτιο & Θαλάσσιο Τουρισμό στην Ανατολική Μεσόγειο

ΠΑΡΑΚΤΙΟΣ & ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ · ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

Επιτελική Σύνοψη

Αξιολόγηση Μεθοδολογικού Προτύπου

Έρευνες Πεδίου: Ρόδος · Ντουμπρόβνικ · (Κέρκυρα)

www.rmcmcd.org

Ανεξάρτητη, τεκμηριωμένη έρευνα και παρακολούθηση για την προαγωγή του βιώσιμου παράκτιου και θαλάσσιου τουρισμού στην Ανατολική Μεσόγειο.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης – NextGenerationEU | Ελλάδα 2.0 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

HELLENIC REPUBLIC
MINISTRY OF TOURISM

Greece 2.0
NATIONAL RECOVERY AND RESILIENCE PLAN

Funded by the
European Union
NextGenerationEU

Η σελίδα αυτή έχει σκοπίμως αφεθεί κενή.

Επιτελική Σύνοψη

Αξιολόγηση Μεθοδολογικού Προτύπου

Εισαγωγή

Στην παρούσα επιτελική σύνοψη, παρουσιάζεται η δομή και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του Μεθοδολογικού Προτύπου Βιώσιμου Παράκτιου & Θαλάσσιου Τουρισμού, μέσω τριών πιλοτικών ερευνών πεδίου σε Ρόδο, Ντουμπρόβνικ και Κέρκυρα. Η έρευνα βασίστηκε σε πολυεπίπεδη μεθοδολογία (συνεντεύξεις, ομάδες εστίασης, διαδραστική διαβούλευση και ποσοτική έρευνα), αξιοποιώντας μητρώα εμπλεκόμενων φορέων και συνεργασία με παρόχους δημόσιων δεδομένων. Η αποτίμηση ανά τέσσερις διαστάσεις βιωσιμότητας ανέδειξε τη συστηματική απόκλιση μεταξύ σημαντικότητας και εφαρμοσιμότητας των δεικτών, ενώ οι προτάσεις περιλαμβάνουν νομικά τεκμηριωμένη ταξινόμηση του θαλάσσιου τουρισμού, ανασχεδιασμό της διακυβέρνησης και θεσμοθέτηση σταθερών ροών δεδομένων. Τα ευρήματα συγκλίνουν στους τρεις προορισμούς, αποδεικνύοντας ότι οι αδυναμίες είναι συστηματικές και αντιμετωπίσιμες με κοινές λύσεις, παρέχοντας έτσι έναν αξιόπιστο οδικό χάρτη για ένα εφαρμόσιμο, συγκρίσιμο και χρήσιμο εργαλείο χάραξης πολιτικής.

Μέρος Α: Οι προορισμοί

A.1. Μεθοδολογία και στοιχεία ανάλυσης των τουριστικών προορισμών στη χώρα

Η επιλογή των ελληνικών προορισμών στηρίχθηκε σε συστηματική χαρτογράφηση του τουριστικού οικοσυστήματος της χώρας. Καταγράφηκαν ενδεικτικοί προορισμοί ανά Περιφέρεια¹, και ταξινομήθηκαν όχι μόνο σε αστικούς και μικρούς νησιωτικούς, αλλά και σε νησιωτικούς μεσαίας και μεγάλης έκτασης, με διακριτή σήμανση των παράκτιων προορισμών.

Για τους επιλεγμένους προορισμούς συγκεντρώθηκαν ποσοτικά στοιχεία με έμφαση στον όγκο και την ένταση της τουριστικής δραστηριότητας: αφίξεις και διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά και ενοικιαζόμενα καταλύματα από τις απογραφικές έρευνες της ΕΛΣΤΑΤ με γεωγραφική ταξινόμηση NUTS, καθώς και στοιχεία κίνησης κρουαζιέρας (αριθμός πλοίων και επιβατών) από την Ένωση Λιμένων Ελλάδας. Επιπλέον αξιολογήθηκαν σε δύο ποιοτικές κλίμακες: α) ωριμότητα των τοπικών φορέων (κλίμακα 1–5) με βάση την έως τώρα συμμετοχή τους σε διαδικασίες παρακολούθησης των επιπτώσεων του τουρισμού, την ύπαρξη σχετικών μελετών και ερευνών και τη συγκέντρωση δεδομένων τουριστικής δραστηριότητας και β) η συνθετότητα του προορισμού (κλίμακα 1–5) βάσει της γεωγραφικής διασποράς, της εγγύτητας στον λιμένα και της ποικιλίας των σημείων επίσκεψης των επιβατών κρουαζιέρας. Συνεκτιμήθηκε, τέλος, το γεγονός ότι ορισμένοι προορισμοί (Αθήνα/Πειραιάς, Ηράκλειο, Θεσσαλονίκη, Κως, Ρέθυμνο, Ρόδος, Σαντορίνη) έχουν επιλεγεί να οργανωθούν ως DMMO, στοιχείο που ενισχύει τη θεσμική τους ετοιμότητα.

A.2. Ιδιαιτερότητες και κριτήρια επιλογής των προορισμών

A.2.1. Ρόδος

Ένας από τους πιο ώριμους και διεθνώς αναγνωρίσιμους ελληνικούς προορισμούς, με κυρίαρχο το μοντέλο «Ήλιος και Θάλασσα», δυναμική ανάπτυξη πολιτιστικού και γαστρονομικού τουρισμού και ένταξη στους προορισμούς που οργανώνονται ως Οργανισμοί Διαχείρισης και Προώθησης Προορισμού (DMMO). Η κρουαζιέρα λειτουργεί συμπληρωματικά προς τον παραθεριστικό τουρισμό (το 2024: 347 προσεγγίσεις και

¹ Μελέτη ΙΝΣΕΤΕ «Ελληνικός Τουρισμός 2030 – Εθνικό Σχέδιο Δράσης»

περίπου 458 χιλ. επιβάτες). Καθοριστικό στοιχείο ετοιμότητας ήταν η ύπαρξη τοπικών πρωτοβουλιών παρακολούθησης από το Επιμελητήριο Δωδεκανήσου και την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου: του Παρατηρητηρίου Βιώσιμης Ανάπτυξης Δωδεκανήσου και του ευρωπαϊκού έργου TOURISMO στη Μεσαιωνική Πόλη — που προσφέρουν έτοιμες υποδομές δεδομένων και εξοικειωμένους συνομιλητές.

A.2.2. Ντουμπρόβνικ

Επελέγη ως προορισμός εκτός Ελλάδας, προκειμένου να ελεγχθεί η διακρατική «εφαρμοσιμότητα» και συγκρισιμότητα του προτύπου. Πρόκειται για κορυφαίο μεσογειακό προορισμό κρουαζιέρας με Παλαιά Πόλη μνημείο UNESCO, εμβληματική εμπειρία διαχείρισης του υπερτουρισμού (συνεργασία με τη CLIA, αξιολόγηση GSTC, πολιτική ελλιμενισμού κρουαζιερόπλοιων, εκστρατεία «Respect the City») και ακραία εποχικότητα: σχεδόν το ήμισυ των διανυκτερεύσεων (49,75%) πραγματοποιείται τον Ιούλιο και τον Αύγουστο, με συνακόλουθες πληθυσμιακές πιέσεις και εκροή νέων. Η συγκεντρωτική δομή της τοπικής διακυβέρνησης διευκόλυνε την οργάνωση της διαβούλευσης.

A.2.3. Κέρκυρα

Επελέγη για την ειδική πιλοτική έρευνα της κρουαζιέρας, ως προορισμός όπου ο θαλάσσιος τουρισμός — τόσο το yachting όσο και η κρουαζιέρα — είναι ήδη ιδιαίτερα ανεπτυγμένος. Η κρουαζιέρα παρουσιάζει έντονα ανοδική πορεία (496 προσεγγίσεις και 960.860 επιβάτες το 2024, έναντι 353 πλοίων το 2023), με ισχυρή γεωγραφική συγκέντρωση της πίεσης στην Παλαιά Πόλη (μνημείο UNESCO), όπου καταλήγει το 90% περίπου των επιβατών. Έχουν επίσης πρόσφατα πραγματοποιηθεί σημαντικές έρευνες αποτυπώματος του τουρισμού και της κρουαζιέρας, από το Επιμελητήριο Κέρκυρας και τον Ο.Λ.Κ.Ε.. Από την πιλοτική έρευνα της Κέρκυρας, στην παρούσα σύνοψη αξιοποιείται το μέρος που αφορά την αξιολόγηση του μεθοδολογικού προτύπου, με έμφαση στον θαλάσσιο τουρισμό.

Μέρος Β: Μεθοδολογία έρευνας πεδίου

B.1. Ερευνητικά εργαλεία

Καθώς κανένα μεμονωμένο ερευνητικό εργαλείο δεν επαρκεί για το σύνολο των αναγκών (έλεγχος του προτύπου, διαβούλευση, καταγραφή δυσχερειών, τοπικοί δείκτες, δοκιμαστική εφαρμογή), η έρευνα πεδίου βασίστηκε σε τέσσερα συμπληρωματικά εργαλεία: (α) εις βάθος ημιδομημένες συνεντεύξεις (IDIs) διάρκειας 40–50 λεπτών, για αρχική εξοικείωση με το έργο και προετοιμασία των ομαδικών συζητήσεων και για τεχνικό βάθος· (β) ομάδες εστίασης (focus groups) 90 λεπτών, για την οικοδόμηση συναίνεσης και τη συλλογική επεξεργασία λύσεων· (γ) διαδραστική διαβούλευση σε πραγματικό χρόνο με ψηφιακά εργαλεία (Mentimeter, Wooclap), που ενισχύουν τη συμμετοχή, την ανωνυμία και την άμεση οπτικοποίηση· και (δ) ηλεκτρονική ποσοτική έρευνα, για τη στατιστική αποτύπωση της κλίμακας των φαινομένων. Η αξιολόγηση των δεικτών βασίστηκε σε δύο συμπληρωματικά κριτήρια — τη χρησιμότητα / σημαντικότητα (συνάφεια και δυνατότητα αξιοποίησης) και την εφαρμοσιμότητα (σαφήνεια, συγκρισιμότητα, ευκολία συλλογής δεδομένων) — σε επταβάθμια κλίμακα Likert (1–7). Τα δύο κριτήρια στάθμισαν σχεδόν ισοδύναμα (βάρη περίπου 0,49 και 0,51 αντίστοιχα) και για κάθε δείκτη υπολογίστηκε συνδυαστική τιμή με σταθμισμένη γραμμική συνάθροιση. Ορίστηκαν λειτουργικά κατώφλια ερμηνείας: τιμές κάτω από 4,5 σε

οποιοδήποτε κριτήριο υποδεικνύουν μη επαρκή καταλληλότητα στην παρούσα μορφή, ενώ συνδυαστική τιμή άνω του 5,0 χαρακτηρίζει ισχυρούς, σαφώς προτεραιοποιημένους δείκτες.

Η 1^η πιλοτική έρευνα οργανώθηκε σε δύο φάσεις: εθνική (υβριδικό εργαστήριο διαβούλευσης με πάνελ εμπειρογνομόνων και θεσμικών φορέων, με καταγραφή απαντήσεων σε πραγματικό χρόνο) και τοπική (εις βάθος συνεντεύξεις, τέσσερις ομάδες εστίασης — μία ανά διάσταση παράκτιου τουρισμού και μία για τον θαλάσσιο τουρισμό — και ηλεκτρονική ποσοτική έρευνα). Στο Ντουμπρόβνικ υλοποιήθηκαν εις βάθος συνεντεύξεις, ομάδα εστίασης και εκτεταμένη ηλεκτρονική ποσοτική έρευνα (μεταφρασμένη στα αγγλικά) σε 24 τοπικούς φορείς, ενώ πραγματοποιήθηκε και συστηματική καταγραφή της διαθεσιμότητας δεδομένων για κάθε έναν από τους 127 δείκτες του σχεδίου προτύπου. Στην Κέρκυρα η διαβούλευση (Μάιος–Ιούνιος 2026) περιλάμβανε εις βάθος συνεντεύξεις και δύο ομάδες εστίασης — μία για την οικονομική διάσταση και τη διακυβέρνηση και μία για την περιβαλλοντική και την κοινωνική / πολιτιστική διάσταση — με έμφαση στην κρουαζιέρα και τον θαλάσσιο τουρισμό.

Σε όλους τους προορισμούς, η αξιολόγηση συμπληρώθηκε από δοκιμαστική συλλογή πραγματικών δεδομένων για επιλεγμένους βασικούς δείκτες ανά διάσταση βιωσιμότητας, με κριτήρια επιλογής τη σημαντικότητα, τη διαθεσιμότητα, τη συγκρισιμότητα και την τοπική συνάφεια. Η επεξεργασία των ποσοτικών απαντήσεων έγινε σε υπολογιστικά φύλλα, με πίνακες, διαγράμματα και συγκριτικές απεικονίσεις (heat maps) ανά υποθεματικό άξονα, ενώ οι ποιοτικές συνεδρίες απομαγνητοφωνήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν θεματικά. Έτσι, κάθε συμπέρασμα της σύνοψης εδράζεται σε διπλή τεκμηρίωση: αριθμητική βαθμολόγηση και ποιοτική αιτιολόγηση από τους ίδιους τους φορείς.

B.2. Μητρώα stakeholders που σχετίζονται με τον τουρισμό

Κρίσιμο προϊόν της προπαρασκευής των ερευνών ήταν η συγκρότηση τεκμηριωμένων μητρώων ενδιαφερόμενων μερών, τα οποία αξιοποιήθηκαν για τη στελέχωση των διαβουλεύσεων και παραμένουν διαθέσιμα ως μόνιμη υποδομή για μελλοντικές φάσεις παρακολούθησης. Τα μητρώα οργανώθηκαν σε τρεις κατηγορίες:

B.2.1. Μητρώο Ελλήνων ακαδημαϊκών

Δεκαπέντε μέλη ΔΕΠ με εξειδίκευση στον τουρισμό, τη ναυτιλιακή οικονομία, το περιβάλλον και την κρουαζιέρα, από τα Πανεπιστήμια Αιγαίου, Πειραιώς, Πατρών, Θεσσαλίας, το Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος, το ΕΛΜΕΠΑ, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και το Bremerhaven University of Applied Sciences (Γερμανία).

B.2.2. Μητρώο δημόσιων φορέων / αρχών

Συναρμόδια Υπουργεία (Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, Περιβάλλοντος, Πολιτισμού, Εσωτερικών), Τράπεζα της Ελλάδος (Διεύθυνση Στατιστικής), ΕΛΣΤΑΤ, Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας, Περιφέρειες (Νοτίου Αιγαίου, Ιονίων Νήσων), Δήμοι, λιμενικά ταμεία και οργανισμοί λιμένων, λιμεναρχεία, αστυνομικές διευθύνσεις και ερευνητικοί φορείς (ΕΛΚΕΘΕ).

B.2.3. Μητρώο επιχειρηματικών φορέων

ΙΝΣΕΤΕ, Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, Ένωση Λιμένων Ελλάδος, CLIA (Ανατολική Μεσόγειος), ΕΣΕΕ και ΠΟΕΣΕ, επιμελητήρια (Δωδεκανήσου, Κέρκυρας), ενώσεις ξενοδόχων, ενώσεις

ταξιδιωτικών και ναυτιλιακών πρακτόρων, σωματεία εστίασης, εμπορικοί σύλλογοι, σωματεία ξεναγών και ημερόπλοιων, διαχειριστές υποδομών (Fraport, μαρίνες).

Σε κάθε προορισμό, τα μέλη των μητρώων κατανεμήθηκαν στα ερευνητικά εργαλεία (συνεντεύξεις, ομάδες εστίασης, ποσοτική έρευνα) ανάλογα με το πεδίο αρμοδιότητάς τους, ώστε κάθε διάσταση του προτύπου να αξιολογείται από τους φορείς με τη μεγαλύτερη συνάφεια — για παράδειγμα, στη Ρόδο στην περιβαλλοντική ομάδα εστίασης συμμετείχαν η Περιφέρεια, πανεπιστημιακά τμήματα Περιβάλλοντος και Ωκεανογραφίας και το Λιμενικό Ταμείο, ενώ στην οικονομική, οι επιχειρηματικοί φορείς, το Επιμελητήριο και η Fraport.

B.3. Μεθοδολογία προσέγγισης και διαβούλευσης των ενδιαφερομένων σε τοπικό επίπεδο

Η προσέγγιση των τοπικών εταίρων ακολούθησε ενιαίο πρωτόκολλο: επίσημη πρόσκληση του Υπουργείου Τουρισμού συνοδευόμενη από συμφωνημένο ενημερωτικό υλικό, τηλεφωνική επικοινωνία για επεξηγήσεις και οργάνωση των συναντήσεων, αποστολή συνδέσμων και σύντομων οδηγιών συμμετοχής δύο έως τρεις ημέρες πριν από κάθε συνεδρία και δοκιμή του εξοπλισμού για την υβριδική διεξαγωγή. Στις ομάδες εστίασης προβλέφθηκαν διακριτοί ρόλοι (κεντρικός συντονιστής, υποστηρικτής τεχνολογίας, βοηθός αίθουσας), δομημένο σενάριο πέντε ενοτήτων και ψηφιακά εργαλεία συνεργασίας για την ταυτόχρονη συμμετοχή φυσικά παρόντων και απομακρυσμένων συμμετεχόντων.

Η συμμετοχή των τοπικών εταίρων σχεδιάστηκε ως μηχανισμός δοκιμής πεδίου (field testing): οι φορείς δεν κλήθηκαν απλώς να γνωμοδοτήσουν, αλλά να ελέγξουν την καταλληλότητα των δεικτών στις πραγματικές συνθήκες του προορισμού τους, να καταγράψουν τα διαθέσιμα δεδομένα και τα κενά τους και να προτείνουν τοπικούς δείκτες. Για τη διασφάλιση της ανωνυμίας των απαντήσεων, οι συνεισφορές στις συνεντεύξεις αποπροσωποποιήθηκαν με κωδικούς πληροφορητών-κλειδιών.

Στο Ντουμπρόβνικ, η προσέγγιση προσαρμόστηκε στο διεθνές περιβάλλον μέσω «τοπικών πρεσβευτών»: η επιλογή και η κινητοποίηση των 24 φορέων έγινε με την καθοδήγηση της Δημοτικής Αρχής, με καθοριστική συμβολή στελεχών της Λιμενικής Αρχής, του Τμήματος Τουρισμού της πόλης και του Πανεπιστημίου του Ντουμπρόβνικ, ενώ το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε στα αγγλικά. Το μοντέλο αυτό — θεσμική πρόσβαση μέσω της τοπικής αυτοδιοίκησης και επιστημονική στήριξη από το τοπικό πανεπιστήμιο — αποδείχθηκε αποτελεσματικό και επαναληψίμο για μελλοντικές διακρατικές εφαρμογές του προτύπου.

B.4. Συνεργασία με τους βασικούς συλλέκτες και παρόχους δημόσιων δεδομένων

Η βιωσιμότητα ενός συστήματος δεικτών κρίνεται από τη σταθερή ροή δεδομένων. Οι έρευνες επιβεβαίωσαν ότι σε εθνικό επίπεδο οι τρεις κρίσιμοι κόμβοι είναι η ΕΛΣΤΑΤ, το πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ και το ΓΕΜΗ, συμπληρούμενοι από τα φορολογικά δεδομένα της ΑΑΔΕ (myDATA) και την Τράπεζα της Ελλάδος. Η ΕΛΣΤΑΤ καλύπτει τις αφίξεις και διανυκτερεύσεις στα καταλύματα και βασικά μεγέθη απασχόλησης, ενώ προτάθηκε και η αξιοποίηση των στοιχείων οικογενειακών προϋπολογισμών και τιμαρίθμου για την ανάπτυξη δεικτών κόστους διαβίωσης και τουριστικής πίεσης στις τοπικές αγορές. Το ΕΡΓΑΝΗ τεκμηριώνει τη μισθωτή απασχόληση, την εποχικότητά της και τη μέση ηλικία των εργαζομένων — με το γνωστό όριο ότι δεν αποτυπώνει τους αυτοαπασχολούμενους, που στους τουριστικούς προορισμούς αποτελούν σημαντικό μερίδιο της αγοράς. Το ΓΕΜΗ παρέχει το μητρώο των επιχειρήσεων, τις ιδρύσεις και

παύσεις και τα δειγματοληπτικά πλαίσια: στην Κέρκυρα, το δείγμα της ποσοτικής έρευνας επιχειρήσεων αντλήθηκε από την επεξεργασία των δεδομένων του ΓΕΜΗ μέσω του Επιμελητηρίου, ώστε να είναι αντιπροσωπευτικό.

Σε τοπικό επίπεδο, οι βασικοί πάροχοι είναι τα λιμενικά ταμεία και οι οργανισμοί λιμένων (μηνιαία στοιχεία προσεγγίσεων και επιβατών κρουαζιέρας), οι διαχειριστές αεροδρομίων (Fraport: αφίξεις ανά μήνα και εθνικότητα), οι δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης και οι Πάροχοι Ενέργειας (μηνιαίες καταναλώσεις), το Ηλεκτρονικό Μητρώο Αποβλήτων (ετήσια στοιχεία ανά δήμο), το ΕΛΚΕΘΕ και το Αστεροσκοπείο Αθηνών (ποιότητα υδάτων, ατμοσφαιρική ρύπανση), καθώς και υφιστάμενες τοπικές υποδομές παρακολούθησης, όπως το Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης Δωδεκανήσου και οι αισθητήρες του έργου TOURISMO στη Ρόδο.

Η κοινή σύσταση και των τριών ερευνών είναι η θεσμοθέτηση των σχέσεων αυτών: υπογραφή μνημονίων συνεργασίας με τους παρόχους για τακτική ροή δεδομένων, δημιουργία κεντρικού, θεσμοθετημένου αποθετηρίου, ανάπτυξη διαλειτουργικότητας (API, αυτοματοποιημένη άντληση) και πρόσβαση σε ανώνυμα συγκεντρωτικά στοιχεία των myDATA ανά χωρική διάσταση και δραστηριότητα. Το Ντουμπρόβνικ προσφέρει το διεθνές ανάλογο: εκεί η ωριμότητα των οικονομικών δεικτών οφείλεται ακριβώς στη σταθερή πρόσβαση σε θεσμοθετημένες εθνικές βάσεις (στατιστική υπηρεσία DZS, χρηματοοικονομική αρχή FINA, ασφαλιστικό ταμείο HZMO, σύστημα eVisitor).

Μέρος Γ: Αποτίμηση Αξιολόγησης

Γ.1. Ανά διάσταση βιωσιμότητας

Το κεντρικό και πλέον σταθερό εύρημα των τριών ερευνών είναι η συστηματική απόκλιση μεταξύ της σημαντικότητας και της εφαρμοσιμότητας των δεικτών: το πρόβλημα δεν είναι η θεματική συνάφεια του προτύπου, αλλά η άνιση ωριμότητα των προϋποθέσεων εφαρμογής του. Η διάκριση αυτή έχει πρακτική αξία, γιατί επιτρέπει να ξεχωρίσουν οι δείκτες που είναι αδύναμοι επειδή δεν θεωρούνται σημαντικοί από εκείνους που είναι αδύναμοι απλώς επειδή δεν είναι ακόμη πρακτικά ώριμοι — οι δεύτεροι δεν απορρίπτονται, αλλά αναδιατυπώνονται ή συνδέονται με εναλλακτικές πηγές. Ενδιαφέρον εύρημα αποτελεί, επίσης, η διαφοροποίηση της ιεράρχησης μεταξύ επιπέδων: ενώ σε κεντρικό επίπεδο η οικονομική διάσταση συγκέντρωσε την πιο συνεκτική εικόνα, οι τοπικοί φορείς ανέδειξαν ως κρίσιμότερες τη διακυβέρνηση και την περιβαλλοντική διάσταση, θεωρώντας την οικονομική απαραίτητη βάση αλλά όχι αυτοσκοπό. Η εικόνα εξειδικεύεται ανά διάσταση ως εξής:

Γ.1.1. Οικονομική διάσταση

Η πιο ώριμη και στους τρεις προορισμούς. Στη Ρόδο, οι άξονες των τουριστικών ροών — και ιδίως των ροών κρουαζιέρας — συγκέντρωσαν τις υψηλότερες συνδυαστικές τιμές. Στο Ντουμπρόβνικ, η οικονομική διάσταση εμφάνισε τη μικρότερη απόκλιση σημαντικότητας-εφαρμοσιμότητας (-0,38), χάρη στις θεσμοθετημένες βάσεις δεδομένων, ενώ ο δείκτης «εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τον τουρισμό» αναδείχθηκε ως ο σημαντικότερος όλων (6,63/7). Αδύναμα σημεία παραμένουν οι δείκτες σύνθετων ή έμμεσων οικονομικών επιδράσεων (π.χ. συμμετοχή στο τοπικό ΑΕΠ, το οποίο δεν υπολογίζεται σε επίπεδο προορισμού και απαιτεί proxy μεγέθη) και η δυσκολία απομόνωσης του τουριστικού τζίρου.

Γ.1.2. Περιβαλλοντική διάσταση

Αναγνωρίζεται παντού ως κορυφαία προτεραιότητα — στο Ντουμπρόβνικ έλαβε την υψηλότερη μέση σημαντικότητα (6,14) — αλλά εμφανίζει το μεγαλύτερο κενό μετρησιμότητας (απόκλιση -1,22), λόγω έλλειψης συστηματικής περιβαλλοντικής παρακολούθησης. Ισχυρό πυρήνα αποτελούν η διαχείριση αποβλήτων και ρύπανσης και η κατανάλωση νερού και ενέργειας (άμεσα διαθέσιμα από παρόχους). Δυσκολότεροι παραμένουν οι δείκτες εκπομπών, βιοποικιλότητας και ποιότητας θαλάσσιων υδάτων, που απαιτούν εξοπλισμό και εξειδικευμένο προσωπικό. Στη Ρόδο αναδείχθηκε ως κρίσιμος τοπικός δείκτης η διάβρωση των ακτών, μετρήσιμη μέσω αεροφωτογραφιών και κτηματολογίου. Στα θαλάσσια απόβλητα των πλοίων καταγράφηκε στο Ντουμπρόβνικ η μεγαλύτερη απόκλιση όλων (-2,2), καθώς τα σχετικά δεδομένα ελέγχονται από τις διεθνείς εταιρείες κρουαζιέρας και δεν είναι προσβάσιμα στις τοπικές αρχές.

Γ.1.3. Κοινωνική / πολιτιστική διάσταση

Θεωρείται κρίσιμη — στο Ντουμπρόβνικ η τοπική ταυτότητα, η πολιτιστική κληρονομιά και η ασφάλεια συγκέντρωσαν από τις υψηλότερες βαθμολογίες — αλλά είναι λιγότερο ώριμη επιχειρησιακά, καθώς πολλοί δείκτες (κοινωνική αποδοχή, ικανοποίηση, αίσθηση ασφάλειας) προϋποθέτουν τακτικές πρωτογενείς έρευνες σε κατοίκους και επισκέπτες που σήμερα δεν διενεργούνται συστηματικά. Ισχυρότερες ενότητες αναδείχθηκαν η κοινωνική αποδοχή / ποιότητα ζωής και η ασφάλεια / δημόσια υγεία που μπορούν να μετρούνται με δείκτες όπως διαθεσιμότητα ιατρικού / νοσηλευτικού και αστυνομικού προσωπικού ή αναλογία τροχαίων ατυχημάτων· στην Κέρκυρα τονίστηκε ιδιαίτερα η χρονική και γεωγραφική συγκέντρωση της κοινωνικής πίεσης και το αίσθημα ανταποδοτικής αδικίας ως προς τη διάθεση των εσόδων.

Γ.1.4. Διάσταση διακυβέρνησης

Η διάσταση με τη μεγαλύτερη ανάγκη ανασχεδιασμού — και, ταυτόχρονα, αυτή που οι τοπικοί φορείς θεωρούν κρίσιμότερη. Στη Ρόδο, οι δείκτες της κρίθηκαν προσανατολισμένοι περισσότερο στην τυπική συμμόρφωση παρά στην πραγματική θεσμική ικανότητα, με θετική εξαίρεση τη διακυβέρνηση της κρουαζιέρας. Στην Κέρκυρα η διακυβέρνηση αναδείχθηκε ως το κεντρικό πρόβλημα, λόγω αποσπασματικής λειτουργίας των φορέων χωρίς υπερδημοτικό συντονισμό και θεσμοθετημένο μηχανισμό ανταλλαγής δεδομένων. Στο Ντουμπρόβνικ οι σχετικοί δείκτες πρέπει ουσιαστικά «να χτιστούν από το μηδέν», καθώς η συμμετοχή και η επικοινωνία δεν μετρώνται συστηματικά. Ζητούμενα: δείκτες για τη σχέση λιμένα-πόλης, τον συντονισμό φορέων, την ανταποδοτικότητα των εσόδων και την επάρκεια στελέχωσης των δημόσιων υπηρεσιών.

Γ.2. Ταξινόμηση συμπερασμάτων ανά κατηγορία stakeholders

Η ανάγνωση των ευρημάτων ανά κατηγορία συμμετεχόντων αναδεικνύει διακριτές — και συμπληρωματικές — οπτικές:

Γ.2.1. Ακαδημαϊκοί και εμπειρογνώμονες

Εστίασαν στην εννοιολογική θεμελίωση του προτύπου: στην ανάγκη σαφέστερου ορισμού του παράκτιου και του θαλάσσιου τουρισμού και της χωρικής μονάδας αναφοράς, στη διάκριση των δεικτών δυναμικότητας από τους δείκτες λειτουργίας και αποτελεσμάτων, στη μεθοδολογική συμβατότητα με άλλα

συστήματα παρακολούθησης και στην αξιοποίηση εναλλακτικών πηγών (δορυφορικοί λογαριασμοί τουρισμού, μαζικά δεδομένα, έρευνες αντιλήψεων). Επισήμαναν ότι η χαμηλή εφαρμοσιμότητα ενός εννοιολογικά ισχυρού δείκτη δεν δικαιολογεί την απόρριψή του, αλλά την αναδιτύπωση ή τη σύνδεσή του με ρεαλιστικότερες πηγές.

Γ.2.2. Δημόσιοι φορείς και αρχές

Ανέδειξαν τα λειτουργικά και θεσμικά εμπόδια: κατακερματισμός των πηγών χωρίς ενιαίο πρωτόκολλο ανταλλαγής, υποστέλεχωση των υπηρεσιών, νομικά εμπόδια (GDPR, άρνηση παροχής στοιχείων), ανεπαρκής ψηφιοποίηση και έλλειψη τοπικής κλίμακας σε κρίσιμα μεγέθη (ΑΕΠ, επενδύσεις). Ζήτησαν κεντρικό θεσμοθετημένο αποθετήριο δεδομένων, σαφή χωρική οριοθέτηση (προτεινόμενη η Περιφερειακή Ενότητα ως μονάδα αναφοράς), υπερδημοτικό συντονισμό και διαφανή, ανταποδοτική διαχείριση των εσόδων — στην Κέρκυρα, το τέλος των 5 € ανά επιβάτη κρουαζιέρας αναγνωρίστηκε ως θετικό πρώτο βήμα, αλλά προτείνεται ανταποδοτικότητα του σε τοπικά έργα.

Γ.2.3. Επιχειρηματικοί φορείς

Προσέγγισαν το πρότυπο ως εργαλείο ανταγωνιστικότητας: ζήτησαν ρητά ο μηχανισμός παρακολούθησης να μην περιορίζεται στη συλλογή δεδομένων, αλλά να παράγει ερμηνεία, συγκριτική ανάλυση (benchmarking) με άλλους προορισμούς και στρατηγικές κατευθύνσεις, καθώς και εκπαίδευση και τεχνική βοήθεια προς τους φορείς. Ανέδειξαν την άτυπη οικονομία και την ελλιπή καταγραφή (σκάφη εκτός μαρινών, μη αδειοδοτημένες δραστηριότητες, βραχυχρόνιες μισθώσεις), την αδυναμία των ΚΑΔ να αποτυπώσουν τον θαλάσσιο τουρισμό — μεγάλες εταιρείες δηλώνουν έσοδα στην κεντρική τους έδρα εκτός νησιού — και τη σημασία του πραγματικού πληθυσμού αιχμής και της ωριαίας συμφόρησης για τη σωστή μέτρηση της πίεσης. Στην κρουαζιέρα τεκμηρίωσαν με πρωτογενή στοιχεία τη μέση δαπάνη και τις διαρροές αξίας (εισαγόμενα αναμνηστικά, εξωτερικοί tour operators).

Γ.3. Προτάσεις για προσθήκη και αφαίρεση δεικτών

Οι έρευνες κατέληξαν σε ένα κοινό πλαίσιο εξορθολογισμού: ταξινόμηση των δεικτών σε τρεις κατηγορίες — (Α) άμεσης διατήρησης, με συνδυαστική τιμή άνω του 5,0· (Β) προς αναδιτύπωση ή εξειδίκευση· και (Γ) μη επαρκώς ώριμων, προς απόσυρση ή επανεισαγωγή σε επόμενη φάση. Στη βάση αυτή, οι σημαντικότερες προτάσεις ανά διάσταση είναι:

Γ.3.1. Οικονομική διάσταση

Μέση δαπάνη ανά επιβάτη με διάκριση transit / home porting· ποσοστό αποβίβασης ανά πλοίο· χρόνος παραμονής του επιβάτη κρουαζιέρας στην ακτή· αφίξεις ημερήσιων εκδρομέων από διεθνείς ακτοπλοϊκές γραμμές· αριθμός αδειοδοτημένων (και εκτίμηση μη αδειοδοτημένων) επιχειρήσεων ενοικίασης θαλάσσιων μέσων αναψυχής· κατηγοριοποίηση σκαφών ανά μέγεθος και τύπο· μέση ηλικία εργαζομένων, ποσοστό αυτοαπασχολουμένων και εργαζόμενοι που μετακινούνται από άλλες περιοχές.

Γ.3.2. Κοινωνική / πολιτιστική διάσταση

Πραγματικός πληθυσμός περιόδου αιχμής ως κοινός παρονομαστής των δεικτών πίεσης· γιατροί, νοσηλευτικό προσωπικό και αστυνομικοί ανά χίλιους κατοίκους πραγματικού πληθυσμού· μέσος χρόνος

διαδρομής σε βασικούς άξονες την περίοδο αιχμής· διαθεσιμότητα κατοικιών για μακροχρόνια μίσθωση και προσιτότητα στέγασης· δείκτης αίσθησης ασφάλειας μέσω ερευνών· φέρουσα ικανότητα πολιτιστικών χώρων και δείκτης αξιοποίησης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Γ.3.3. Περιβαλλοντική διάσταση

Υιοθέτηση της «υπερβάλλουσας» μεθόδου για την απόδοση κατανάλωσης νερού / ενέργειας και παραγωγής αποβλήτων στον τουρισμό (σύγκριση μήνα αιχμής με μήνα βάσης)· ποσότητες υγρών και στερεών αποβλήτων που παραλαμβάνονται από πλοία ανά κατάπλου· μέση ετήσια υποχώρηση ακτογραμμής (διάβρωση)· συγκεντρώσεις μικροσωματιδίων σε λιμένες και τουριστικές ζώνες· ποσοστό ακτών με Γαλάζια Σημαία· ηχορύπανση και ζώνες υψηλής κινητικότητας σκαφών (heatmap θαλάσσιας κυκλοφορίας).

Γ.3.4. Διακυβέρνηση

Δείκτης ανταποδοτικότητας (ποσοστό εσόδων από τέλη που επιστρέφει άμεσα σε τοπικά έργα)· επάρκεια στελέχωσης κρίσιμων δημόσιων υπηρεσιών· εκτιμώμενο ποσοστό άτυπης οικονομίας στον θαλάσσιο τουρισμό· εκκρεμείς αδειοδοτήσεις και επενδυτικά σχέδια άνω των δώδεκα μηνών· μέτρηση της παραβατικότητας ως ποσοστού παραβάσεων επί των διενεργούμενων ελέγχων· δείκτες για τη σχέση λιμένα–πόλης και τη λειτουργία μηχανισμών συντονισμού.

Γ.3.5. Αφαιρέσεις και «υποβαθμίσεις» Δεικτών

Ο δείκτης των εισερχόμενων ιδιωτικών αεροσκαφών κρίθηκε χαμηλής προτεραιότητας και στους τρεις προορισμούς· ο δείκτης «επιβάτες ημερήσιων θαλάσσιων εκδρομών» προτείνεται να καταργηθεί ως αυτοτελής και να ενταχθεί στις ναυλώσεις και στα ακτοπλοϊκά δεδομένα· ο δείκτης επαναλαμβανόμενων επισκεπτών να διατηρηθεί μόνο ως προαιρετικός, λόγω υψηλής δυσκολίας μέτρησης· και δείκτες περιορισμένης τοπικής συνάφειας (π.χ. επενδύσεις σε καταδυτικά πάρκα ή σύνθετοι δείκτες κλιματικής αλλαγής για την κρουαζιέρα της Κέρκυρας) να μετατεθούν σε επόμενη φάση, κατά προορισμό.

Γ.4. Ιδιαιτερότητες του προορισμού εξωτερικού (Ντουμπρόβνικ)

Η πιλοτική εφαρμογή στο Ντουμπρόβνικ πρόσφερε το κρίσιμότερο τεστ για το πρότυπο: τη μεταφορά του σε διαφορετικό εθνικό, θεσμικό και γλωσσικό περιβάλλον. Η δομή των τεσσάρων διαστάσεων λειτούργησε χωρίς προσαρμογές ουσίας — όλες οι διαστάσεις βαθμολογήθηκαν άνω του 6 ως προς τη σημαντικότητα, επιβεβαιώνοντας την ορθότητα του αρχικού σχεδιασμού — ενώ οι αναγκαίες προσαρμογές εντοπίζονται στο επίπεδο των πηγών δεδομένων, οι οποίες αντιστοιχήθηκαν στους κροατικούς θεσμούς (DZS, FINA, HZMO, eVisitor, δημοτικές επιχειρήσεις).

Η συστηματική καταγραφή της διαθεσιμότητας δεδομένων για τους 127 δείκτες του προτύπου έδωσε μια ρεαλιστική εικόνα ωριμότητας: μόλις το 7,9% των δεικτών είναι άμεσα διαθέσιμο και άλλο 7,9% μερικώς διαθέσιμο· το 42,5% απαιτεί δευτερογενή επεξεργασία υφιστάμενων στοιχείων, το 27,6% ειδική επεξεργασία (κυρίως έρευνες πεδίου) και το 14,2% δεν είναι διαθέσιμο. Εκτιμήθηκε ότι το σύστημα μπορεί να τεθεί άμεσα σε λειτουργία για το 15–20% των δεικτών, με ρεαλιστική προοπτική επέκτασης στο 60–70% εντός διετίας, εφόσον υλοποιηθούν μνημόνια συνεργασίας με τους παρόχους, ετήσιες έρευνες πεδίου και επενδύσεις σε περιβαλλοντική παρακολούθηση.

Δύο δομικές ιδιαιτερότητες έχουν ευρύτερη αξία. Πρώτον, η συγκεντρωτική διακυβέρνηση του προορισμού (πόλη, κομητεία, τουριστικά συμβούλια) με σαφή κατανομή ρόλων — περιβαλλοντική παρακολούθηση από επιστημονικούς φορείς, οικονομική ανάπτυξη από αναπτυξιακούς οργανισμούς και επιμελητήρια, κοινωνικο-πολιτιστική διαχείριση από φορείς κληρονομιάς και ασφάλειας — διευκολύνει τη συλλογή δεδομένων αλλά καθιστά το σύστημα εξαρτημένο από λίγους κρίσιμους κόμβους. Δεύτερον, τα σημαντικότερα κενά του Ντουμπρόβνικ είναι κοινά με τα ελληνικά: ελλιπής καταγραφή του θαλάσσιου τουρισμού πέραν της κρουαζιέρας (ημερήσιες εκδρομές, αλιευτικός και καταδυτικός τουρισμός), εξάρτηση των κοινωνικών δεικτών από μη επαναλαμβανόμενες έρευνες και αδυναμία πρόσβασης στα περιβαλλοντικά δεδομένα των πλοίων. Η σύγκλιση αυτή ενισχύει τη διακρατική συγκρισιμότητα του προτύπου και τεκμηριώνει ότι οι αδυναμίες του δεν είναι τοπικές, αλλά συστημικές — και άρα αντιμετωπίσιμες με κοινές μεθοδολογικές λύσεις.

Γ.5. Πρόταση ταξινόμησης του θαλάσσιου τουρισμού

Ίσως η πιο απτή μεθοδολογική συνεισφορά των ερευνών πεδίου είναι η πρόταση για νομικά τεκμηριωμένη ταξινόμηση του θαλάσσιου τουρισμού, η οποία διαμορφώθηκε στη Ρόδο και επιβεβαιώθηκε στην Κέρκυρα. Αντί ενιαίας λίστας δεικτών, προτείνεται η διάκριση τεσσάρων βασικών κατηγοριών, με βάση τον τρόπο οργάνωσης και αδειοδότησης κάθε δραστηριότητας:

- **Κρουαζιέρα:** σαφώς ορισμένη στατιστικά, με υποχρεωτική διάκριση μεταξύ λιμένων αφετηρίας (home ports) και λιμένων προσέγγισης (ports-of-call), καθώς οι οικονομικές και κοινωνικές επιδράσεις διαφέρουν ουσιαστικά, και με καταγραφή του ποσοστού αποβίβασης ανά πλοίο.
- **Καταδυτικός τουρισμός:** να μετράται μόνο η οργανωμένη κατάδυση μέσω αδειούχων κέντρων ή με πιστοποιημένο εκπαιδευτή, δεδομένου ότι δεν επιτρέπεται ελεύθερη κατάδυση χωρίς παρουσία επαγγελματία· το snorkeling δεν εμπίπτει στην κατηγορία.
- **Αλιευτικός τουρισμός:** διακριτή κατηγορία με ίδιο αδειοδοτικό καθεστώς, για την οποία διαπιστώθηκε σοβαρό κενό καταγραφής και στους τρεις προορισμούς.
- **Θαλάσσια αναψυχή (maritime recreation):** η ευρύτερη κατηγορία, με εσωτερικές υποδιαιρέσεις: τα εισιτηριακά ημερόπλοια σταθερών γραμμών να ενταχθούν στην ακτοπλοΐα (ως «ημερήσια κρουαζιέρα»), τα ναυλοσύμφωνα (charter) να αποτελέσουν αυτοτελή υποκατηγορία της θαλάσσιας αναψυχής, τα μικρά σκάφη και θαλάσσια μέσα αναψυχής (jetski, φουσκωτά, χρονομίσθωση χωρίς ναυλοσύμφωνο) να παρακολουθούνται διακριτά, και οι αθλητικές δραστηριότητες (ιστιοπλοϊκοί αγώνες, windsurf / kitesurf, κολύμβηση ανοικτής θάλασσας) να εντάσσονται στην αθλητική συνιστώσα της αναψυχής.

Η ταξινόμηση συμπληρώνεται από τρεις οριζόντιες συστάσεις. Πρώτον, η δομή του προτύπου να οργανωθεί σε χωριστούς υποπίνακες δεικτών ανά δραστηριότητα (κρουαζιέρα, yachting με διάκριση μεγέθους σκαφών <12 μ., 12–24 μ., 24–35 μ., >35 μ. και τύπου ιστιοπλοϊκού / μηχανοκίνητου, καταδυτικός, αλιευτικός, θαλάσσια αναψυχή), ώστε κάθε υποκλάδος να μετράται με τα δικά του μεγέθη. Δεύτερον, σε επόμενη φάση, ο παράκτιος τουρισμός να οριοθετηθεί σε στενότερη παραλιακή ζώνη — και όχι σε ακτίνα πολλών χιλιομέτρων που σε νησιωτικό περιβάλλον περιλαμβάνει ορεινή ενδοχώρα — ή, εναλλακτικά για λόγους συλλογής δεδομένων, να λογίζεται ως παράκτιο το σύνολο των Δήμων ενός νησιωτικού προορισμού και ας μην είναι παράκτιοι. Τρίτον, για τη μη καταγεγραμμένη δραστηριότητα (σκάφη που αγκυροβολούν εκτός οργανωμένων υποδομών), να συνδυαστούν δορυφορική εικόνα και δειγματοληπτικοί έλεγχοι των

λιμενικών αρχών, ενώ η συχνότητα συλλογής να προσαρμόζεται στην εποχικότητα: μηνιαία ή και εβδομαδιαία την υψηλή περίοδο, τριμηνιαία ή ετήσια τη χαμηλή.

Συμπέρασμα

Οι τρεις πιλοτικές έρευνες τεκμηρίωσαν ότι το μεθοδολογικό πρότυπο διαθέτει στέρεη θεματική βάση και ότι η αρχιτεκτονική των τεσσάρων διαστάσεων ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες παρακολούθησης — σε ελληνικούς προορισμούς διαφορετικής κλίμακας αλλά και σε διεθνές περιβάλλον. Ταυτόχρονα, ανέδειξαν με ενιαίο τρόπο τα σημεία που χρειάζονται ενίσχυση: σαφέστερους ορισμούς και ταξινόμηση του θαλάσσιου τουρισμού, ανασχεδιασμό της διάστασης της διακυβέρνησης, ρεαλιστικότερη μέτρηση της κοινωνικής και περιβαλλοντικής πίεσης με βάση τον πραγματικό πληθυσμό αιχμής, και — κυρίως — θεσμοθετημένες, σταθερές ροές δεδομένων από τους εθνικούς και τοπικούς παρόχους.

Η σύγκλιση των ευρημάτων από τη Ρόδο, το Ντουμπρόβνικ και την Κέρκυρα δείχνει ότι οι αδυναμίες που εντοπίστηκαν δεν αποτελούν τοπικές ιδιαιτερότητες αλλά συστημικά χαρακτηριστικά της μέτρησης του παράκτιου και θαλάσσιου τουρισμού. Ακριβώς γι' αυτό, οι λύσεις που προτάθηκαν — κοινό πλαίσιο ταξινόμησης δεικτών σε κατηγορίες ωριμότητας, νομικά θεμελιωμένη τυπολογία του θαλάσσιου τουρισμού, μνημόνια συνεργασίας με τους παρόχους δεδομένων και στοχευμένες προσθήκες και αφαιρέσεις δεικτών — συνθέτουν έναν αξιόπιστο οδικό χάρτη για την οριστικοποίηση ενός προτύπου εφαρμόσιμου, συγκρίσιμου και χρήσιμου για τη χάραξη πολιτικής.